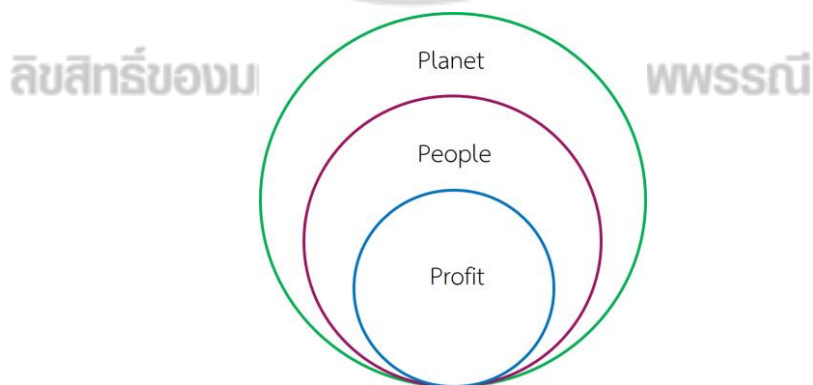

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเด็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้รับความสนใจในแวดวงธุรกิจ และนักวิชาการเป็นอย่างมาก เกิดการมุ่งพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืนจากองค์ความรู้ภายใต้แนวคิดของ John Elkington ที่ได้นำเสนอหนังสือเรื่อง “Cannibalswith Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business” โดยคำนึงถึงแกนสำคัญทั้ง 3 มิติ (Triple Bottom Line) ประกอบไปด้วย สิ่งแวดล้อม (Planet) เกี่ยวข้องกับความพยายามขององค์กรที่จะลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการใช้พลังงานและการผลิตของเสีย เพื่อลดรอยเท้านิเวศ (The Ecological Footprint) รวมถึงการตลาดสีเขียวซึ่งกลายเป็นกระแสหลักในการเพิ่มจำนวนผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการรับรองมาตรฐานสากลสำหรับระบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กร เพื่อเพิ่มสมรรถนะสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร และเพื่อความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) สำหรับแกนสำคัญลำดับถัดมาคือ คนและสังคม (People) ครอบคลุมผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อสวัสดิการของประชาชน พนักงาน และชุมชน รวมถึงความช่วยเหลือด้านการศึกษา ปฏิสัมพันธ์กับชุมชน และความยุติธรรม (Engardio, 2007) และบรรทัดฐานสุดท้ายคือ เศรษฐกิจ (Profit) ที่เน้นการสร้างคุณค่าที่ส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจ และการดำเนินงานทางธุรกิจในสังคม (Chabowski et al., 2011) นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่ประสิทธิภาพขององค์กรผ่านการจัดการเชิงกลยุทธ์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ความเติบโตของธุรกิจเป็นไปอย่างยั่งยืนรอบด้าน (Elkington, 1998 : 37-51) โดยมีมิติด้านสิ่งแวดล้อมของเป็นแกนที่สำคัญที่สุด ในขณะที่มิติทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นเรื่องรองเนื่องจากทุกอย่างขึ้นอยู่กับทรัพยากร ชีตจำกัด และระบบสิ่งแวดล้อมของโลก (Porritt, 2007 : 94) ดังแสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 Triple Bottom Lines (Sandhu et al., 2014)

แก่นสำคัญของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) สามารถสรุปได้ด้วยวลีสั้น ๆ ว่า “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ซึ่งเป็นหลักการที่ใช้ในทุกภารกิจของสหประชาชาติในประเทศไทย เมื่อเดือนมกราคม 2565 สหประชาชาติประจำประเทศไทยได้ลงนามในกรอบความร่วมมือว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน วาระปี พ.ศ. 2565-2569 (UNSDCF) กับรัฐบาลไทย กรอบความร่วมมือนี้แจกแจงการสนับสนุนด้านการพัฒนาที่ระบบสหประชาชาติมอบให้กับประเทศไทย เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายอันสูงส่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใน พ.ศ. 2573 และก้าวขึ้นเป็นประเทศรายได้สูง มีการพัฒนาที่ครอบคลุม ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกันต่อวิกฤต โดยหนึ่งในหมุดหมายสำคัญคือ การส่งเสริมการลงทุนในวิสาหกิจคาร์บอนต่ำ โดยสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้ประยุกต์ใช้แนวปฏิบัติด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและเทคโนโลยีคาร์บอนต่ำ อีกทั้งยังสนับสนุนแผนปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อการบรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยคาร์บอนด้วยการปรับปรุงการจัดการระบบนิเวศป่าพรุให้เป็นแหล่งกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (สหประชาชาติ ประเทศไทย, 2565) สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 12 ที่เน้นสร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Ensure Sustainable Consumption and Production Patterns) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นการจัดการ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อาทิ การลดของเสียที่เป็นอาหาร (Food Waste) การลดการปล่อยสารเคมีและของเสียเป็นพิษออกสู่ธรรมชาติและจัดการอย่างถูกต้อง การลดของเสียโดยกระบวนการ การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) เป็นต้น

โลกกำลังเผชิญกับระดับความรุนแรงของผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ การรักษาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการเป็นกลไกสำคัญสำหรับนานาประเทศ เนื่องจากทุกมิติในการพัฒนามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตระหนักถึงภัยคุกคาม และความเสี่ยงที่อาจเกิดต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาที่เน้นการรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายเชิงนิเวศ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตและธุรกิจ รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และขยายความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่องที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง การน้อมนำศาสตร์ของพระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลัก 3 ประการคือ “มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” มาเป็นกรอบแนวคิดที่จะผลักดันไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ โดยมีวิสัยทัศน์เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่มีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดในอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2580 (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561)

กระทรวงมหาดไทยได้พัฒนา “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และส่งเสริมให้ทุกชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ “ชุมชนบ้านปฎิวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพลังงานทดแทนจากการบูรณาการเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อม (Planet) เศรษฐกิจ (Profit) และสังคม (People) ได้อย่างเป็นรูปธรรมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” ควรค่าแก่การถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติหรือตัวแบบการจัดการของการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับชุมชนอื่นในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจ รวบรวม จัดทำฐานข้อมูลทุนทางสังคม และพัฒนาทุนทางสังคมที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านปฎิวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของชุมชนบ้านปฎิวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อพัฒนาตัวแบบการจัดการในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค
4. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ด้านวิชาการ

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied research) นักวิชาการหรือผู้ที่สนใจสามารถ นำผลการวิจัยซึ่งเป็นแนวปฏิบัติหรือตัวแบบการจัดการในการพัฒนาที่ยั่งยืน ไปศึกษาต่อยอดเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ อีกทั้งยังสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประกอบการเรียนการสอนรายวิชา ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการและการลงทุนมนุษย์ และการพัฒนาบุคลากรเพื่อความยั่งยืน

2. ด้านนโยบาย

จังหวัดจันทบุรีสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค

3. ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์

ชุมชนอื่นๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคของไปเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างขีดความสามารถอันจะนำมาซึ่งรายได้และความการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. ด้านสังคมและชุมชน

คุณภาพชีวิตของคนในสังคมและชุมชนดีขึ้นเนื่องจากเกิดรายได้ ลดระดับความเหลื่อมล้ำชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน ตลอดจนเกิดภาคีความร่วมมือระหว่างชุมชนสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในกลุ่มชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชุมชนบ้านปลั้ว (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ศึกษาเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยมุ่งเน้นการจัดการการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ศึกษาด้านทุนทางสังคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันการพึ่งพาตนเองของชุมชน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านปลั้ว (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี ซึ่งได้รับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี

4. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระยะเวลา 7 เดือน (กันยายน 2565 – มีนาคม 2566)

นิยามศัพท์เฉพาะ

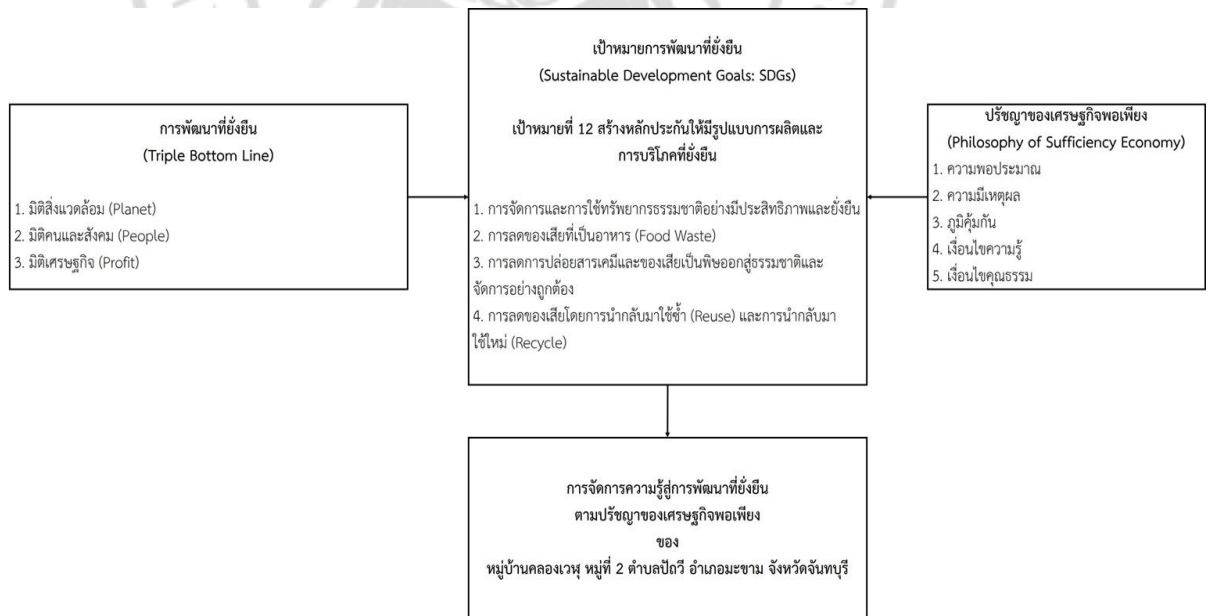
การศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” ได้มีการนิยามคำศัพท์เฉพาะเพื่อใช้ในการศึกษา ดังนี้

การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้จากเอกสาร และองค์ความรู้ซึ่งกระจายอยู่ในตัวชาวบ้าน ชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี รวมถึงองค์ความรู้จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนพัฒนาให้เป็นระบบ

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันอันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประกอบไปด้วยมิติสิ่งแวดล้อม (Planet) คนและสังคม (People) และเศรษฐกิจ (Profit) ของชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความรู้ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาทของชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ) จังหวัดจันทบุรี โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย